

ПРИЛОЖЕНИЕ: РЕЗЮМЕ НА МОНОГРАФИЧНИЯ ТРУД

ПОЕТИКА НА СЪГЛАСИЕТО И НЕСЪГЛАСИЕТО: БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОТ 50-ТЕ ДО 90-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК И ИДЕОЛОГИЯТА

Работата доразвива не само възможностите на един интердисциплинен подход (съчетаващ инструментите на различни науки – антропологически, социологически, новоисторически, реторически), реализиран вече в изследването „Двойното дъно на класиката”, но и амбицията за по-сложен и плътен анализ на литературата и културата от епохата на реалния социализъм.

Съвременните историци в този смисъл имат няколко набиващи се на очи задачи, сред които на първо място две: първо, да извлекат образа на поетите на епохата в колективното съзнание, като използват по възможност цялата палитра от спомени на съвременници за него и я съпоставят с палитрата на други фигури на поети дисиденти – това е социологическа работа, и второ, да разгледат собствените претенции на тази поезия, като я подложат на реторически анализ – това е работата на литературния историк. Преди да се извърши това обаче е необходимо да се създаде една рамка от понятия, чрез които ще бъде възможно да се излезе от твърде скъсената дистанция на съпреживяването на личността на поета като съвременник, без когото съвременността би била лишена от своите най-важни утопически основания.

Големите фигури на поезията от епохата на социализма трябва да се разглеждат много по-внимателно и най-вече теоретично внимателно, а не с помощта на емпатията, както са го правили литературните историци досега. Осъществяването на тази перспектива на практика е нелека задача. Не само заради метафизичния страх от „близката дистанция на времето”, а и заради доминиращото разбиране в съвременното българско литературознание, разделящо и дори противопоставящо литературата и идеологията. Ние не би трябвало да мислим, че идеологията е нещо привнесено в литературата. Че има някаква „чиста” литература, която обаче понякога става заложник на властта и идеологията. Защото литературата е продукт на историята, но също е и неин автор. Това е платформата на първата глава от книгата, „Връзката интимна на шепота с барабаните на химна”: Христо Фотев в новоисторически прочит”.

Да приемаме, че българските поети от епохата на социализма, включително от 70-те години на ХХ век, са вече завършени играчи, които само пудрят книгите си с необходимите за издаване теми, докато всъщност ги интересува друго – тази нагласа се опровергава от всяка стихосбирка. „Надхитрянето на системата”, както неведнъж в наши дни се говори за не една книга от 60-те-80-те, е напълно опростяващо понятие, зад което стои идеята, че авторите са стопроцентови дисиденти, а редакторите в издателствата – стопроцентови служители на системата.

Самите поети на несъгласието са несъгласни поради различни причини и в едно колебание, което може да бъде изследвано. Дори текстовете, които можем да определим по-смело като оди на комунизма, не се отличават с наивност и на практика почти винаги съдържат пасажии на самонаблюдение, оправдаване на оптимизма, спор с идеологически противник или с неуверен събрат. Може да се каже дори, че още през 60-те години при по-добрите автори чистият възторг може да се открие главно в стиховете за природата, а деминутивната сладникавост – само в стихотворенията за родните места.

Само от тази перспектива би била достъпна една много по-реалистична картина на времето.

Монографията се състои от четиринайсет глави, в които се разгръща новаторски прочит на значими текстове от българската поезия на 50-те-90-те години на ХХ век. В последните години тъкмо конкретният затворен прочит не е най-активно практикуваната и всъщност добре овладяната практика на литературната история, но тъкмо на него монографията настоява. Но в този труд още по-важна е стратегията на използване на интердисциплинен подход – между микроисторията, антропологията, социологията, етическото литературознание и реторическия анализ.

Главата върху Христо Фотев („Връзката интимна на шепота с барабаните на химна”: Христо Фотев в новоисторически прочит”) въвежда чрез практически анализ един метод, който досега е познат само на англицистите и то най-вече на специалистите по ренесансова драма.

В „Пейзажи и натюрморти: Тропите на любовния дискурс в българската поезия от епохата на социализма (50-те–80-те години на ХХ век)” е разгърната история на една тема в поезията в течение на четири десетилетия – като се показва как тази тема влиза в ситуацията на почти постоянно конфликтна на официалната идеология, независимо от трактовките си.

В главата върху Екатерина Йосифова („Понякога отвътре, понякога отвън”: Че Гевара и латиноамериканското освобождаване на стиха в поезията на Екатерина Йосифова”) вече в центъра на изследването са експериментите със стиха и експорта на авангардистки похвати. Тя е и най-силно съсредоточена върху това да чете как поезията едновременно се съпротивлява и съгласява с идеологическата доминанта на епохата.

Как обаче се осъществява кариерата на един неконформист е разгледано в главата „Творец и жертва на комунистическата митология (Тезиси към изследването на Пеню Пенев като образцов поет от епохата на диктатурата на пролетариата)”.

Следват три глави, в които на фин реторически анализ е подложена стратегията на няколко неортодоксални поети – „Бележка за демистифицирането: Константин Павлов”, „Стих, който иска да няма двойници”: корективната поетика на Иван Динков”, „В царството на звуковите метафори: Щрихи към поетиката на Иван Теофилов”... Неортодоксални поети на епохата, избиращи три различни посоки на реакция спрямо политическата система.

Неочакван ракурс към поезията на съгласието дава литературно-историческият разказ за това как късните символисти, доживели чак до социализма на 60-те години на ХХ век, продължават да възпроизвеждат своя символистичен поетически идиом дори когато чрез него трябва да пишат идеологически памфлети или оди: „Говорим за лазура: как късните символисти правят успешни опити за инкорпориране”.

В „Николай Кънчев и каламбурът” е разгледана една от емблематичните фигури на поезията от тази епоха – каламбурът. И една от скритите големи фигури на поет, който я е използвал – защото каламбурът присъства и в поезията на Блага Диминова и Радой Ралин, но не в тази степен на иронична стихия.

„Аналозите: два дебюта (Иван Радоев и Константин Павлов)” поставя наблюдателя в началото на поетическото развитие на двама от най-представителните неприемливи поети на социализма. Какъв е резонът да разглеждаме първите сериозни стъпки на един поет? Не са ли те после нещо, от което той задължително се срамува?

Следват глава върху Атанас Далчев и как сянката на доносника витае в духовното пространство на 70-те години („Ликантропия и призраци: Идеологията и късният Далчев”), а накрая и цели три глави върху Цветан Марангозов – „Безразличният” и работата на стила”, „Безкрайните парадокси на диалектическия ум” и „Завещание без наследници: постсоциалистическата самомнителност”. Тук не само се разгръща съвсем нова проблематика, свързана с темата за границите на дисидентския текст, но и съвсем нова семиотична техника на прочит – заимствана от Ролан Барт и Робърт Скоулз.

Литературознанието е наука, мощна, въздействаща, променяща представите ни за миналото, но и за настоящето. Това е посланието на „Поетика на съгласието и несъгласието”.

ABSTRACT

The book develops further the interdisciplinary approach’s possibilities (combined tools of different sciences – anthropology, sociology, new history, rhetoric), realized before in the study “Double Bottom of Classics”, but it also has an ambition for more complicated and compact literature and culture analysis from the age of real Socialism.

The contemporary historians in this sense have some constantly brought tasks attention. First of all two of these tasks are: to extract the poet’s image from the age of collective consciousness through all palette of contemporary’s memories and through contrastive analysis with the others figures of poets dissidents (this is sociological work!), and to examine their own claims of this poetry through rhetoric analysis – this is the work of literary historian. Before this it is necessary to create a frame of notions. Through these notions it will be possibly to go out from too close distance toward the poet as a contemporary and from the idea that contemporaneity will lose its own the most important utopian reasons.

The big poetry figures from the age of Socialism have to be studied more carefully and mainly theoretic precisely, not with the help of empathy as literary historians had done until now. The realizing of this perspective in actual fact is difficult purpose not only because of the metaphysical fear from “close distance of the time”, but also because of dominant understanding in literature science of today, which divide and even contrast the literature and the ideology. We have not to think, that the ideology is something brought in the literature, that there is some “clean” literature, which sometimes becomes a hostage of the authority and the ideology. The literature is a product of the history, but also it is author of history. This is the platform of first chapter “The Intimate Connection of the Whisper with Drums of Hymns”: Hristo Fotev in the Reading of New Historicist manner”.

We can't accept that Bulgarian poets from the age of Socialism (including 70-s of XX century) are already completed players, who only powder their books with necessary themes, and in the same time they are interested in other things. This adjustment is denied from each volume of poetry. "Overtrumping of the System" in the books from 60-80-s is completely simplifying notion, behind which is the idea, that the authors are hundred per cent dissidents while the editors in publishing houses - hundred per cent employers of the System.

The poets of disagreement are disagreed for different reasons and hesitatingly. Even the texts, which we can define bravely as odes of Communism, do not distinguish with naivety and in practice almost always own paragraphs of its-self observation, exculpation of optimism, dispute with ideological opponent or with unassured confrere. We can say even, that through 60-s ages the clean enthusiasm in better authors can be uncovered mainly in verses for the nature while diminutive mawkishness – only in verses for native places. From this perspective only would be accessible a more realistic time picture.

The monograph is compound from fourteen chapters, in which there is an innovatory reading of important Bulgarian poetry texts between 50-s and 90-s ages of XX century. In last years concrete closed reading is not the most active practice, neither a good mastered practice of literature history, but this monograph insists namely on it. Here the most important is the strategy of using of interdisciplinary approach – between microhistory, anthropology, sociology, ethics literature theory and rhetoric analysis.

The chapter on Hristo Fotev ("The Intimate Connection of the Whisper with Drums of Hymns": Hristo Fotev in the Reading of New Historicist manner") brings in through practical analysis a method which until now only professors on English and Renaissance drama know.

In "Landscapes and Still Life: Figures of Speech of Love Discourse in Bulgarian Poetry from the Age of Socialism (50-s – 80-s ages of XX century)" is studied a history of a theme in the poetry during four decades – it shows how this theme goes into situation of almost permanent conflict in relation to official ideology in spite of its treatments.

In the chapter on Ekaterina Yossifova ("Sometimes In, Sometimes Out": Che Gevara and Latinoamerican Verse Liberation in Ekaterina Yossifova's Poetry") in the center of the study are the experiments with the verse and the export of vanguard methods. It is focused strongly on this to read how the poetry resists and in the same time agrees to ideologic dominance of the epoch.

How however is realized the career of a nonconformist - it is examined in the chapter "Creator and Sacrifice of Communism Ideology (Thesis to Penyo Penev's Study as a Model Poet from the age of Dictatorship of the Proletariate)".

The strategy of some unorthodox poets is submit to fine rhetoric analysis in following three chapters – "Notice for demystification: Konstantin Pavlov", "Verse, which wants to have not double": Ivan Dinkov's corrective poetics", "In Kingdom of Sound Metaphors: Stroke to Ivan Teofilov's poetics"... Unorthodox poets of the epoch, who choose three different directions of reaction toward politic system.

Literary-historian story gives unexpected recourse towards the poetry of agreement for this how the late symbolists, who live to see Socialism of 60-s, continue to reproduce their self symbolistic poetic

idiom even when they must to write ideologic lampoon or ode through it: “We talk to azure: how the late symbolists make successful attempts for incorporation”.

In “Nikolay Kanchev and Play on words” is examined an emblematic figure of poetry of this epoch – the play of words (paronomasia). It is examined also a hidden big poet figure, who used it – because the play of words works in Blaga Dimitrova’s and Radoy Ralin’s poetry, but not in this level of irony element.

“Analogous: two debuts (Ivan Radoev and Konstantin Pavlov)” puts the observer in the beginning of poetic development of two the most representative unacceptable poets of Socialism. What is the reason to examine the first serious steps of a poet? Are its something which he obligatory be ashamed from?

There is a chapter on Atanas Dalchev and how the shadow of the informer hangs over spirit space of 70-s (Likanthropia and Ghosts: Ideology and Late Dalchev”), and in the end of the book there are three chapters on Cvetan Marangosov – “The Indifferent” and style work”, “Endless paradoxes of dialectic mind” and “Testament without inheritors: postsocialistic self-importance”. Here it examines a new problems about the theme of the borders of dissident text, as well as a new semiotic technique of reading – borrowing from Roland Barthes and Robert Scholes.

The theory of literature is a science, powerful, impact, changing our ideas for past and for present. This is a message of this piece of criticism.